

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора Лук'янченка Миколи Івановича на дисертацію Пантюхова Бориса Олександровича **«Патріотичне виховання курсантів вищих військових навчальних закладів України (1992 – 2016 рр.)»**, подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із планами відповідних галузей науки

У сучасних умовах, що вимагають зміцнення української державності і обороноздатності країни, проблема патріотичного виховання військовослужбовців за значущістю займає домінуючу позицію. Завдання реформування Збройних Сил, зовнішня агресія, складність і гострота нагромаджених в армії соціальних, економічних, психолого-педагогічних та інших проблем актуалізують розробку питань патріотичного виховання курсантів вищих військових навчальних закладів і об'єктивно вимагають якісного оновлення роботи у цьому типі закладів вищої освіти. Перед педагогічною наукою стоїть завдання максимально сприяти, щоб система військової освіти стала більш гнучкою, ефективною, готувала майбутніх офіцерів не лише як кваліфікованих фахівців, але й як свідомих громадян, які люблять свою Батьківщину, вміють і мають потребу захищати її.

Патріотичне виховання курсантів є важливою складовою освітнього процесу закладів військової освіти. Прихильність до Батьківщини, готовність зі зброєю в руках її захищати, глибокі моральні і патріотичні почуття, самовіддане виконання свого громадянського і військового обов'язку мають лежати в основі виховання майбутніх офіцерів.

Виходячи з цих міркувань, дисертаційне дослідження Пантюхова Бориса Олександровича «Патріотичне виховання курсантів вищих військових навчальних закладів України (1992 – 2016 рр.)» вважаємо актуальним і на часі.

Дисертація Пантюхова Бориса Олександровича «Патріотичне виховання курсантів вищих військових навчальних закладів України (1992 – 2016 рр.)» виконувалася в контексті науково-дослідницької проблематики кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

«Формування цінностей особистості в європейському освітньому просторі: теорія і практика» (державний реєстраційний номер 0113U001233).

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації

Дисертантом вперше цілісно і системно досліджено проблему патріотичного виховання курсантів вищих військових навчальних закладів України впродовж 1992 – 2016 рр.

Здобувачем розглянуто наукові засади патріотичного виховання курсантів вищих військових навчальних закладів, зокрема, обґрунтовано мету, завдання патріотичного виховання, з'ясовано загальні і специфічні закономірності освітнього процесу, що діють у процесі патріотичного виховання та на основі яких розробляються науково-педагогічні основи патріотичної роботи, визначаються конкретні заходи з патріотичного виховання, зміст навчальних програм, підручників і навчальних посібників, порядок роботи представників різних організацій і відомств, які здійснюють і координують патріотичну роботу з курсантами, встановлено основні принципи патріотичного виховання тощо.

До заслуг дисертанта належить обґрунтування умов (військово-політичних, військово-професійних та військово-освітніх) патріотичного виховання у системі вищої військової освіти.

Здобувачем ґрунтовно проаналізовано стан патріотичного виховання курсантів вищих військових навчальних закладів в умовах аудиторної та позааудиторної роботи впродовж хронологічних меж дослідження, показано еволюцію змісту та педагогічного інструментарію залежно від суспільно-політичних, економічних та культурних змін у житті України.

Важливим для сучасної педагогічної теорії та практики є висновок дисертанта про те, що ефективність патріотичного виховання майбутніх офіцерів сьогодні неможлива без розширення кола суб'єктів виховання, зростання суб'єктності самих курсантів, урізноманітнення педагогічного інструментарію, залучення до освітнього процесу широкого кола чинників патріотичного виховання, серед яких особливу роль мають відігравати ЗМІ, рідна мова, національне мистецтво, військові традиції та ритуали тощо.

Дисертантом визначено орієнтири, які мають скласти основну виховної роботи у вищих військових навчальних закладах (прищеплення курсантам поваги до Конституції України, законів та Статуту Збройних Сил; розвиток розуміння необхідності захисту Вітчизни зі зброєю в руках;

формування позитивного ставлення до майбутньої професії, відповідального ставлення до службових обов'язків; виховання у курсантів морально-бойових якостей, серед яких: мужність, відвага, стійкість, відповідальність, вірність присязі, здатність долати труднощі задля досягнення перемоги; прилучення курсантів до культурних цінностей, історії, побутових та бойових традицій країни; прищеплення норм гуманістичної моралі: чесності, толерантності, взаємодопомоги, поваги до товаришів тощо; розвиток почуття власної гідності, совісності, внутрішньої дисциплінованості; розвиток фізичних якостей, необхідних для виконання службових обов'язків та бойових завдань тощо).

3. Нові факти, отримані здобувачем

У процесі виконання наукового дослідження визначено специфіку патріотичного виховання курсантів вищих військових навчальних закладів України упродовж 1992 – 2016 рр. і на цій основі актуалізовано ідеї, що можуть посприяти підвищенню ефективності виховної роботи ВВНЗ.

Розроблено періодизацію патріотичного виховання курсантів вищих військових навчальних закладів означеного періоду. Критеріями, що лягли в її основу, стали такі: соціально-політичні умови життя країни, специфіка педагогічного інструментарію патріотичного виховання, а також розвиток практики взаємодії учасників освітнього процесу. Відтак дисертантом виділено два періоди: 1992 – 2014 рр. – період традиціоналізму у розвитку патріотичного виховання курсантів та 2014 – 2016 рр. – період поживлення процесу патріотичного виховання майбутніх офіцерів, пов'язаний насамперед із необхідністю захисту територіальної цілісності та суверенітету України.

Уточнено низку понять: «патріотизм», «виховання», «патріотичне виховання», «патріотичне виховання курсантів вищих військових навчальних закладів». Сформульовано визначення основного поняття дослідження патріотичного виховання курсантів вищих військових навчальних закладів як системної, цілеспрямованої і скоординованої діяльності органів державної влади (Міністерства оборони України), військових закладів освіти, волонтерських організацій та інших громадських об'єднань з передачі національно-культурних цінностей та моральних норм, спрямованої на формування у майбутніх професійних військовослужбовців високого рівня національної самосвідомості, стійкої громадянської позиції, високих моральних почуттів і переконань,

глибокого усвідомлення власних вчинків і дій на благо народу та держави, психологічної готовності до виконання конституційного й професійного обов'язку із захисту Вітчизни.

На основі аналізу наукових засад та педагогічного інструментарію патріотичного виховання майбутніх офіцерів впродовж хронологічних меж дослідження розкрито шляхи удосконалення процесу формування патріотичної свідомості молоді у сучасних умовах.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення та висновки дисертаційного дослідження належним чином обґрунтовані, про що свідчить аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій автора.

Для розкриття окремих понять, положень, категорій дисертантом залучалися дані філософії, соціології, психології та педагогіки. Використовувалися довідкова література, нормативні документи, дисертаційні дослідження, монографії, наукові статті, навчальна і навчально-методична література з проблем теорії та практики патріотичного виховання молоді. Вивчалися інтернет-джерела, зокрема ґрунтовно проштудійовано сайти вищих військових навчальних закладів України.

Дисертаційне дослідження Пантюхова Б.О. виконане на широкій джерельній базі, яка включає праці вітчизняних та зарубіжних авторів і складає 319 найменувань, з яких 23 – іноземними мовами.

Науковий апарат уможлиблює формування цілісного уявлення про структуру роботи та її інструментарій. Дисертаційне дослідження виконане на належному науковому рівні. Дисертант ґрунтовно володіє теорією проблеми та методами її дослідження.

Досягненню поставленої мети, розв'язанню визначених автором завдань та формулюванню висновків наукового дослідження слугували обрані різнопланові методи дослідження.

5. Значення для науки і практики отриманих автором результатів

Матеріали дисертаційного дослідження Пантюхова Б.О. розширюють і доповнюють уявлення про особливості виховного процесу у вищих військових навчальних закладах України і дають змогу вдосконалити зміст та організацію патріотичного виховання не лише майбутніх офіцерів, але й допризовної молоді, а також студентів цивільних закладів вищої освіти

Свідченням цього є те, що основні результати дослідження впроваджено в освітній процес Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (акт № 1589 від 26.11.2018 р.), Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради (акт № 01-07/632 від 05.12.2018 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 137-01-12 від 18.12.2018 р.), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка № 474-Н від 11.02.2019 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 99-33/03 від 23.01.2019 р.), Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (акт від 16.01.2019 р.).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані для розробки концепцій патріотичного виховання в сучасних соціокультурних умовах, оновлення педагогічного інструментарію формування патріотизму молоді.

Теоретичні результати та матеріали дисертації можуть бути використані в освітньому процесі, як вищих військових навчальних закладів, так і цивільних ЗВО з метою вдосконалення змістових та організаційно-методичних засад виховної роботи. Матеріали дослідження можуть лягти в основу змісту дисциплін «Педагогіка», «Військова педагогіка», «Історія педагогіки» тощо, слугувати розробці нових праць теоретико-методологічного та методичного характеру, присвячених вивченню вітчизняного педагогічного досвіду.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертація Пантюхова Б.О. належним чином структурована. Вона складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі – «Теоретичні основи патріотичного виховання курсантів вищих військових навчальних закладів» – висвітлено ступінь дослідженості означеної проблеми, а також здійснено категоріально-понятійний аналіз досліджуваної проблеми, що дав можливість акцентувати увагу на базових категоріях дослідження – «патріотизм»,

«виховання», «патріотичне виховання», «патріотичне виховання курсантів вищих військових навчальних закладів».

У розділі подано характеристику наукових засад патріотичного виховання (мета, завдання, закономірності, принципи).

Охарактеризовано військово-політичні, військово-професійні та військово-освітні умови патріотичного виховання у системі вищої військової освіти. Зокрема, описано такі військово-політичні умови, як трансформація геополітичної ситуації у сучасному світі, зміни у внутрішньодержавному житті України, загострення питань національної безпеки та оборони країни тощо; військово-професійні – реформа військово-оборонної галузі, модернізація Збройних Сил України, професіоналізація української армії та ін.; військово-освітні – реформування системи військової освіти, посилення проблем військового виховання, інтенсифікація ідеологічно-виховної роботи в українському війську тощо. Констатовано, що усі вони визначають необхідність розробки і впровадження нових підходів до патріотичного виховання майбутніх військових фахівців.

У другому розділі – «Прикладні аспекти патріотичного виховання курсантів вищих військових навчальних закладів України (1992 – 2016 рр.)» – аналізується стан патріотичного виховання майбутніх офіцерів Збройних Сил України впродовж означеного періоду. Показується специфіка виховної роботи в умовах аудиторної роботи та позааудиторної діяльності.

У розділі здійснено актуалізацію досвіду патріотичного виховання курсантів у сучасних умовах та констатовано необхідність удосконалення виховної роботи вищих військових навчальних закладів, зокрема шляхом збагачення змісту та урізноманітнення педагогічного інструментарію патріотичного виховання курсантів, а також поступової переорієнтації взаємин з майбутніми офіцерами з суб'єкт-об'єктних на суб'єкт-суб'єктні.

Загальний обсяг роботи – 265 сторінок, з них 170 – основного тексту. Слід відзначити 7 додатків до дисертації, що вміщують цінну інформацію теоретичного та практичного характеру, розширюють і поглиблюють зміст наукової роботи.

Варто відзначити належне оформлення дисертаційної роботи. У мовностилістичному оформленні враховано особливості наукового стилю мовлення.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Пантюхова Бориса Олександровича «Патріотичне виховання курсантів вищих військових навчальних закладів України (1992 – 2016 рр.)», вважаємо за доцільне висловити низку зауважень та побажань.

1. Практична цінність роботи зросла б, якби до завдань дисертаційного дослідження була б включена розробка методичних рекомендацій щодо формування патріотичної свідомості майбутніх офіцерів Збройних Сил України.

2. На наш погляд, в тексті другого розділу дисертації варто було б чіткіше окреслити тенденції виховання патріотизму майбутніх офіцерів, заявлені у третьому завданні дослідження.

3. Вважаємо, що у роботі доцільно було б рельєфніше відобразити специфіку співпраці вищих військових навчальних закладів України з громадськістю, релігійними організаціями у справі виховання патріотизму майбутніх офіцерів.

4. Дисертантом обґрунтовано авторську періодизацію патріотичного виховання курсантів вищих військових навчальних закладів України впродовж 1992 – 2016 рр. Перший з виділених періодів, на переконання Б. Пантюхова, тривав з 1992 і аж до 2014 рр. Вважаємо доцільним поділ цього доволі тривалого і неоднорідного у політичному житті країни періоді на окремі субперіоди.

5. Вважаємо, що варто було б у додатках представити копії документації вищих військових навчальних закладів України, які б ілюстрували особливості організації патріотичного виховання курсантів вищих військових навчальних закладів України.

Висловлені зауваження і побажання мають суб'єктивний і дискусійний характер та суттєво не впливають на зміст, якість і загальне позитивне враження та позитивну оцінку виконаного Пантюховим Б.О. дисертаційного дослідження.

9. Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих працях

Основний зміст та результати дисертаційного дослідження Пантюхова Б.О. відображені у 13 наукових працях, з яких 1 монографія, 7 статей у фахових наукових виданнях, 1 – у зарубіжному виданні, 1 – у збірнику наукових праць, 3 – у збірниках матеріалів конференцій.

Результати дослідження широко доповідалися на науково-практичних конференціях різного рівня: 6 міжнародних, 4 всеукраїнських та 1 регіональній. Вони регулярно обговорювалися на науково-методичних семінарах і засіданнях кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

10. Ідентичність змісту автореферату та основних положень дисертації

Дисертаційне дослідження та автореферат оформлені відповідно до положень «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» від 24 липня 2013 р. № 567 та інших інструктивних вимог Міністерства освіти і науки України щодо кандидатських дисертацій. Структурна побудова і зміст автореферату є ідентичними основним положенням дисертації. Відповідно наукові положення, висновки й рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкриті в рукописі дисертації.

11. Висновок

Аналіз рукопису дисертації, автореферату та опублікованих праць Пантюхова Бориса Олександровича дав підставу резюмувати: дисертаційне дослідження «Патріотичне виховання курсантів вищих військових навчальних закладів України (1992 – 2016 рр.)» є актуальним, завершеним, цілісним і самостійним науковим дослідженням, що має належну наукову новизну, теоретичне та практичне значення. У роботі отримано нові науково обґрунтовані результати, які дали змогу автору здійснити комплексне розв'язання важливого актуального наукового завдання, що полягало в комплексному аналізі процесу патріотичного виховання майбутніх офіцерів впродовж 1992 – 2016 рр. і на цій основі актуалізації досвіду виховної роботи вищих військових навчальних закладів України в сучасних умовах.

Дисертаційне дослідження Пантюхова Бориса Олександровича «Патріотичне виховання курсантів вищих військових навчальних закладів України (1992 – 2016 рр.)» відповідає вимогам пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» від 24 липня 2013 р. за № 567, а його автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата

педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
директор навчально-наукового
інституту фізичної культури
і здоров'я Дрогобицького державного
педагогічного університету
імені Івана Франка

Лук'янченко М.І.

